

Úvod do evropského práva

Doc. JUDr. David Sehnálek, Ph.D.

David.sehnalek@law.muni.cz

Obsah přednášky

Zásady aplikace práva EU

Otázky:

1. Jak je určen poměr mezi právem EU a právem českým?
2. Co je „víc“ – právo EU nebo právo české?
3. Musíte se právem EU řídit?
4. Musí soudy a úřady právo EU používat?

Poměr práva českého a „těch ostatních“

- Vnitrostátní a mezinárodní právo jsou dva systémy práva – řešíme proto otázku jejich vzájemného poměru
- Tuto otázku řeší tradičně vnitrostátní právo

Přímý účinek vs. bezprostřední použitelnost

– BP:

- mezinárodní smlouva působí ve vnitrostátní sféře bez nutnosti jakékoliv akce ze strany státu
- čl. 7 Slovenské Ústavy resp. čl. 10 české Ústavy

– PÚ:

- vlastnost normy unijního práva přímo a bez dalšího ovlivňovat právní postavení jednotlivce. Přiznávat mu Pr či ukládat Pov. Princip PÚ v sobě rovněž zahrnuje povinnost soudů členských států přímo aplikovat dotčenou normu komunitárního práva.
- judikatura ESD (případ Van Gend en Loos)

– Přímý účinek

- nahrazující
- vylučující
- konstitutivní

Čs. Ústava čl. 10

Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; **stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.**

Ústava čl. 7

(2) Slovenská republika môže medzinárodnou zmluvou, ktorá bola ratifikovaná a vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, alebo na základe takej zmluvy preniesť výkon časti svojich práv na Európske spoločenstvá a Európsku úniu. **Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.** Prevzatie právne záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu, sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.

..

(5) Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré **priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb** a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, **majú prednosť pred zákonmi.**

Podmínky existence přímého účinku

- význam – zajistit dosažení cílů práva ES/EU
- projev zásady **effet utile**
- Podmínky PÚ (**Van Gend en Loos**)
 - norma, resp. pravidlo chování v ní obsažené, musí být precizní, jasná a konkrétní
 - norma musí být bezpodmínečná
 - k provedení této normy není nutné (přípustné) přijetí dalšího ustanovení
 - norma neopouští žádnou podstatnou volnost chování členským státům ani orgánům Společenství.
- PÚ – roviny:
 - vertikální
 - vzestupný - jednatel (Pr) vs stát (Po)
 - sestupný - jednatel (Po) vs stát (Pr)
 - horizontální - mezi jednotlivci - jednatel (Pr) vs jednatel (Po)
- řada ustanovení SES má PÚ - příklady: viz. násl. slajd
- ot. mají všechna nařízení PÚ?

Související judikatura

- Věc 2/74 **Jean Reyners vs. Belgie**: přímý účinek je možný i tam, kde unijní právo nestanoví přímý zákaz
- Věc 43/75 **Defrenne v Sabena II**: PÚ i v horizontální rovině
- Věc 126/86 **Fernando Zaera v Institut Nacional de la Seguridad Social and Tesorería General de la Seguridad Social**: odmítnutí PÚ u obecných ustanovení zřizovací smlouvy, avšak zdůraznění významu pro interpretaci

příklady ustanovení Smlouvy S/BEZ přímého účinku

- Článek 3 SEU
- Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku a na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí. Podporuje vědecký a technický pokrok.

příklady ustanovení Smlouvy S/BEZ přímého účinku

- Článek 43 SFEU Volný pohyb pracovníků
 1. Volný pohyb pracovníků uvnitř Unie je zajištěn.
 2. Volný pohyb zahrnuje, pokud jde o zaměstnávání, odměnu za práci a jiné pracovní podmínky, zrušení jakékoli diskriminace mezi pracovníky členských států založené na státní příslušnosti.
 3. S výhradou omezení odůvodněných veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností a ochranou zdraví zahrnuje právo:
 - a) ucházet se o skutečně nabízená zaměstnání,
 - b) pohybovat se za tím účelem volně na území členských států,
 - c) pobývat v některém z členských států za účelem výkonu zaměstnání v souladu se zákony a ostatními předpisy, které upravují zaměstnání vlastních příslušníků tohoto státu,
 - d) zůstat na území členského státu po ukončení zaměstnání, a to za podmínek, které budou předmětem prováděcích nařízení vypracovaných Komisí.
 4. Ustanovení tohoto článku neplatí pro zaměstnání ve veřejné správě.
- Článek 56 SFEU Volné poskytování služeb

Podle následujících ustanovení jsou zakázána omezení volného poskytování služeb uvnitř Unie pro příslušníky členských států, kteří podnikají v některém jiném státu Unie než příjemce služeb. ...

příklady ustanovení Smlouvy S/BEZ přímého účinku

– Článek 157 SFEU Stejně odměňování mužů a žen

1. Každý členský stát zajistí uplatnění zásady stejného odměňování mužů a žen za stejnou nebo rovnocennou práci.
2. Odměnou ve smyslu tohoto článku se rozumí obvyklá základní či minimální mzda nebo plat a veškeré ostatní dávky, které zaměstnavatel přímo nebo nepřímo, v hotovosti nebo v naturáliích vyplácí pracovníkovi z titulu pracovního poměru.
Rovnost odměňování mužů a žen bez diskriminace podle pohlaví znamená:
 - a) že odměna za stejnou práci při úkolové mzdě se vypočítává podle stejného tarifu,
 - b) že odměna za práci při hodinové mzdě je stejná při stejném druhu práce.
3. Rada přijme postupem podle článku 251 a po konzultaci s Hospodářským a sociálním výborem opatření k zabezpečení uplatnění zásady stejných příležitostí a stejného zacházení s muži a ženami v otázkách práce a zaměstnanosti včetně zásady stejného odměňování při stejné nebo rovnocenné práci.
4. S ohledem na plné zajištění rovného zacházení s muži a ženami v pracovním procesu nebrání zásada rovného zacházení žádnému členskému státu zachovat nebo zavést opatření poskytující zvláštní výhody pro usnadnění odborné pracovní činnosti méně zastoupeného pohlaví nebo pro předcházení či kompenzaci nevýhod v jeho profesní kariéře.

příklady ustanovení Smlouvy S/BEZ přímého účinku

– Článek 101 SFEU Zákaz kartelů

1. S vnitřním trhem jsou neslučitelné a proto zakázané veškeré dohody mezi podniky, rozhodnutí sdružení podniků a jednání ve vzájemné shodě, které by mohly ovlivnit obchod mezi členskými státy a jejichž cílem nebo výsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení soutěže na společném trhu, zejména ty, které

a) přímo nebo nepřímo určují nákupní nebo prodejní ceny anebo jiné obchodní podmínky,

b) omezují nebo kontrolují výrobu, odbyt, technický rozvoj nebo investice,

c) rozdělují trhy nebo zdroje zásobování,

d) uplatňují vůči obchodním partnerům nerovné podmínky při rovnocenných plněních, čímž jsou někteří partneři znevýhodněni v soutěži,

e) váží uzavření smlouvy na podmínku, že druhá strana přijme další plnění, která podle povahy věci nebo podle obchodních zvyklostí s předmětem takové smlouvy nesouvisejí.

2. Dohody nebo rozhodnutí zakázané podle tohoto článku jsou neplatné.

Směrnice a PÚ?

- Obecně nikoliv!
- Za určitých podmínek však ano:
 - splňuje kritéria uvedená u případu VGL
 - nebyla řádně a včas provedena do vnitrostátního práva
 - určitého práva plynoucího ze směrnice se dovolává jednotlivec a
 - povinným je stát, resp. jeho orgán.

případ Van Duyn:

– Článek 39 SES stanoví:

1. Je zajištěn volný pohyb pracovníků ve Společenství.
2. Volný pohyb pracovníků zahrnuje odstranění jakékoli diskriminace mezi pracovníky členských států na základě státní příslušnosti, pokud jde o zaměstnávání, odměnu za práci a jiné pracovní podmínky.“ – jasná povinnost, žádná volnost jednání státu, jasné stanovení práva, byť omezeného důvody v odst. 3

– Směrnice 64/221 stanoví:

- „opatření přijatá z důvodů veřejného pořádku musí být založena výlučně na osobním jednání dotčeného jednotlivce“ – jasně stanovená povinnost státu nebrat zřetel na faktory, které nespočívají v osobním chování jednotlivce – požadavek právní jistoty jednotlivce požaduje, aby se na toto mohl spolehnout, i když je stanovena v právním aktu, který jako celek přímý účinek nemá.

Přímý účinek směrnice v judikatuře ESD

– Vývoj:

- 70. - 80. léta - prvotní vymezení PÚ směrnice: judikatura Van Duyn, Marshall, Ratti
- 90 léta až současnost – pochyby, avšak konzervativní přístup, zároveň nová řešení, expanze účinku směrnic

– případ Ratti

- nutné uplynutí lhůty pro implementaci

– Případ Marshall

- horizontální účinek směrnice (tj. aplikace vůči jednotlivci) není možný
- Široká koncepce pojetí státu!

– Případ Kolpinghuis

- Odmítnutí vertikálního sestupného přímého účinku („Přímý účinek slouží pouze k uplatňování práv jednotlivce, nikoliv založení jeho povinností.“)

– Případ Dori

- Jednoznačné odmítnutí **horizontálního** přímého účinku!

Nedávný vývoj PÚ směrnice - Mangold C-144/04

- kontroverzní, často nesprávně interpretován
- směrnice 2000/78 která měla vést k zajištění zásady rovného zacházení v zaměstnání a povolání (navíc neuplynula lhůta pro implementaci)
 - *Je věcí vnitrostátního soudu, jenž rozhoduje spor, v němž je dotčena zásada nediskriminace na základě věku, která je obecnou zásadou práva Společenství, aby v rámci svých pravomocí zajistil právní ochranu, která pro procesní subjekty vyplývá z práva Společenství, a zaručil jeho plný účinek tím, že nepoužije žádné ustanovení vnitrostátního práva, jež by s ním bylo v rozporu, a to i v případě, že lhůta k provedení směrnice vedené touto zásadou, jakou je směrnice 2000/78, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, ještě neuplynula.*
 - Skutečný závěr – aplikována má být **obecná zásada právní**

PÚ směrnice - shrnutí

- ESD - účinnost směrnice bude vyšší, když se jí jednotlivec bude moci dovolat...
- kdy? – tehdy, je-li směrnice zcela neprovedena, nebo je-li provedena částečně či nesprávně
- charakter - „oslabený“ PÚ – jen VVPÚ!
- chápání státu je velmi široké, zahrnuje veškeré jeho orgány i orgány samospráv (Marshall)
- ESD - nikdo nesmí těžit z vlastního porušení práva...
- podmínky – viz. Van Gend en Loos + uplynutí impl. doby
- Možný účinek již před jejím uplynutím!

Princip nepřímého účinku

- povinnost eurokonformního výkladu
- směrnice tedy není aplikována přímo, ale zohledněna při výkladu národního práva

- Případy von Colson, Marleasing a Marleasing
- zdůvodnění – povinnost loajality čl. 4 st. vůči EU zakotvená ve smlouvě (čl. 4 odst. 3 SEU)

- důsledek PÚ a NÚ
 - Pov dopadající na soudy a úřady aplikovat směrnice přímo.
 - možnost jednotlivce dovolat se směrnice vůči státu

Princip aplikační přednosti práva EU

- právo EU musí být úplně a jednotně aplikováno na celém území Společenství
- na určitou situaci dopadá jak norma UP tak VP a $UP \neq VP \Rightarrow$ aplikace UP
- přednostně aplikovány mohou být pouze přímo účinné normy práva ES!
- lex posterior derogat priori?
- neruší VP!

- případy
 - Costa vs. ENEL (6/64)
 - Simmenthal (106/77)
 - Internationale Handelsgesellschaft (11/70)

- ot. **co když dojde ke konfliktu s Ústavou?**

Shrnutí a zásady aplikace

- EU – vlastní právní řád – tzv. unijní právo - případ COSTA/ENEL
 - *„Na rozdíl od obvyklých mezinárodních smluv vytvořila Smlouva o EHS vlastní právní řád, který ... se stal součástí právního řádu členských států a který jsou jejich soudy povinné aplikovat. Tím, že bylo na neomezenou dobu založeno Společenství, jež je vybaveno vlastními institucemi, právní subjektivitou, pravomocí vytvářet vlastní legislativu a schopností rozvíjet vlastní aktivity na mezinárodním poli a zejména skutečnými pravomocemi vyplývajícími z omezení kompetencí nebo přenosem pravomocí ze států na Společenství, tyto státy omezily svá suverénní práva..., a vytvořily tak soubor práva závazného pro jejich příslušníky i pro ně samotné.“*
- to jak bude aplikováno – stanoví právo EU samo! -> zásady aplikace:
 - zásada přímého účinku (tzn. působení na jednotlivce)
 - zásada přednosti před vnitrostátním právem! (v případě rozdílné právní úpravy má mít přednost unijní)

Klíčová otázka – přímý či nepřímý účinek směrnice?

- PÚ i NÚ nesmí vést k uložení povinnosti jednotlivci
- NÚ lze využít za cenu zhoršení právního postavení jednotlivce
- NÚ je dále omezen možnostmi vnitrostátního práva
- Autoři (Král a Šišková) zdůrazňují možnost volby jednotlivce
- Je-li možný PÚ ale zároveň by byly nepřiměřeně dotčeny 3. osoby
 - odpovědnost za škodu
- Naproti tomu orgán čl. státu se má primárně snažit o NÚ, teprve poté na základě přednosti vyloučit aplikaci rozporného VP a aplikovat přímo unijní P
- NÚ je totiž méně invazivní ve srovnání s PÚ